

“İSRAF” ÜZERİNE...

İsraf, en genel anlamıyla kaynakların etkin kullanılmamasıdır. Hemen hemen tüm dillerde israf; savurganlık, ihtiyatsızlık, basiretsizlik, aşırılık, hesapsızca tüketmek, boşa geçirmek, ziyan etmek gibi kötü anlamlarla eşleşir. Türkçede israf gereksiz yere, para, zaman, emek harcama, savurganlık şeklinde tanımlanmıştır (TDK). Bunun yanında haddi aşma, cehalet ve gaflet gibi kavramlarla da ilişkilendirilmektedir (İsraf kelime kökeni Arapçadan gelir. “se-ra-fe” veya “se-ri-fe” köklerinden türeyen kelime es-re-fe anlamında israfa evrilir. Aşırıya gitme anlamında “ifrat” ve “tefrit” kelimeleri de kullanılmaktadır. Kur’an’da haddi aşan, israf edenler “müsrif” kelimesi ile ifade edilir). Kur’ân-ı Kerîm’de israf kelimesinin; şirk, küfür, zulüm, isyankârlık, kendine kötülük etme gibi unsurları ön plana çıkmaktadır. Diğer birçok sözlükte de belirtildiği gibi israfın; haddi aşma, hata, cehalet ve gaflet gibi anlamları da vardır.

Kültürümüzde “kötü” olduğu yeniden ispatlanmaya ihtiyaç duyulmaksızın kabul edilen israf kavramı, bilimsel çalışmalarda yeteri kadar ele alınmamıştır. Oysaki israf kavramı sadece ekonomik araştırmalarda değil, hemen her alanda kullanılabilir genel geçerliği olan bir kavramdır. 20.01.2020 tarihi itibariyle YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Tez Merkezi’nde başlığında *israf* kelimesi geçen 22 adet lisansüstü tez bulunmaktadır. Bunların 15’i yüksek lisans, 7 si de doktora çalışmasıdır. Aşağıdaki tabloda söz konusu tezlerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

DOKTORA TEZLERİ

YIL	TEZ ADI	KONU
1984	Bürokratik örgütlerde <i>israfla</i> sonuçlanan yönetsel bozukluklar	İşletme
2003	Kamu kesiminin kaynak tahsisinde etkinlik sağlanması açısından kamu harcamalarında <i>israfın</i> (savurganlığın) önlenmesi ve analizi	Ekonomi
2015	Ekmek <i>israfını</i> önleme konulu sosyal sorumluluk kampanyasına ilişkin akademisyen, uzman ve öğrenci görüşleri	Güzel Sanatlar
2016	Müslüman tüketicilerin <i>israf</i> davranışlarının rasyonel tüketim ve gösterişçi tüketim bağlamında incelenmesi: Kültürlerarası bir karşılaştırma	Din
2016	Yalın üretim uygulamalarında <i>israfın</i> azaltılması ile performans ölçütleri arasındaki ilişkilerin ve etkileşimin analizi	İşletme
2018	Sürdürülebilirlik perspektifinde gıda <i>israfi</i> yönetimi: Beş yıldızlı zincir otel işletmelerinde bir çalışma	Turizm
2019	Her şey dâhil otellerde <i>israf</i> : Beş yıldızlı kıyı otellerinde bir araştırma	Turizm

YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

YIL	TEZ ADI	KONU
2000	Konya'da toplu beslenme yapılan kurumlarda ekmek tüketimi, <i>israfi</i> ve nedenleri	Ev Ekonomisi
2007	Tam zamanlı üretim sistemleri ve bir israf azaltma uygulama örneği	Endüstri ve Endüstri Mühendisliği
2009	Yalın üretime geçişte değer akışı analizi ve haritalandırma ile <i>israf</i> kaynaklarının belirlenmesi: Güneş enerjisi kolektörleri üreten bir işletmede uygulama	Endüstri ve Endüstri Mühendisliği
2013	Kur'ân-ı Kerîm'de <i>israf</i> kavramı	Din
2015	Türk yapım şantiyelerindeki <i>israfların</i> ve nedenlerinin tespit edilmesi ve yalın inşaat uygulamalarıyla çözüm önerisi geliştirilmesi	Mimarlık
2015	Hadislerde <i>israf</i> ve iktisat	Din
2016	<i>İsraf</i> sorunu: Türkiye' de ekmek israfi sorunu ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri	Ekonomi
2017	Türk misafirlerin gıda <i>israfi</i> tutumları üzerine beş yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma: Alanya örneği	Turizm
2018	Yalın ve BIM tabanlı <i>israf</i> yönetimi	Mimarlık
2018	Muhafazakâr kesimin aşırı tüketim alışkanlıklarını belirleyen nedenler ve <i>israf</i> boyutu Türkiye Malezya karşılaştırması	Din
2019	Türkiye'de tüketicilerin gıda <i>israfını</i> engellemeye yönelik tutumlarının analizi ve mobil uygulama tasarımı	Endüstri ve Endüstri Mühendisliği
2019	Tüketicilerin gıda <i>israfının</i> önlenmesine yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi: İzmir ili örneği	Ekonomi
2019	Yiyecek-içecek personelinin gıda <i>israfi</i> hakkında bilgi, görüş ve davranışları: Eskişehir ili örneği	Turizm
2019	Restoran işletmelerinde <i>gıda</i> israfının önlenmesi ve ihtiyaç fazlası yemeğin değerlendirilmesine yönelik bir mobil uygulama modelinin geliştirilmesi: LUSE	Bilim ve Teknoloji
2019	Türkiye'de helal konseptli otel işletmelerinde <i>israfın</i> değerlendirilmesi	Turizm

Tablolardan da görüleceği üzere, gerek sosyal bilimler gerekse fen bilimleri alanında çalışanlar için israf konusu lisansüstü tezlerde araştırma konusu yapılmıştır.

İsraf konusunda en fazla lisansüstü tez turizm alanında yazılmıştır. İkinci sırada ise din gelmektedir.

Ülkemizde israf üzerine yazılan tezlerin konusunun en fazla turizm alanında olması şaşırtıcı değildir. Çünkü beş yıldızlı otellerdeki israf dikkate alındığında konunun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Özellikle doktora düzeyinde yazılan tezlerde de turizm alanı iki teze ilk sırada yer almaktadır. Aslında söz konusu nicel durum tek başına israf konusunu değerlendirmek için anlamlı olmasa da konunun ehemmiyeti açısından bize ipuçları vermektedir. Tabii 2018 yılına kadar turizm alanında hiç doktora tezinin yazılmaması da irdelenmesi gereken diğer bir husustur. Bununla birlikte, din ve ekonomi disiplinlerinde israf üzerine daha fazla lisansüstü tez yazılması bu konudaki farkındalığın artmasına katkı sağlayabilir.

Yazılan lisansüstü tezlerin 3'te biri 2019 yılına aittir;

YÖK Tez Merkezi'nden online/çevrimiçi ulaşılan bilgilere göre, bu konuda ilk tez 1984 yılında ve işletme (doktora) alanında yazılmıştır. Sonra aradan geçen 16 yılda (2000) herhangi bir lisansüstü tez yazılmamıştır. Yazılan tez de yüksek lisans tezidir (ilk yazılan yüksek lisans tezi). Doktora tezi ise yaklaşık 20 yıl sonra 2003 yılında kaleme alınmıştır. 22 tezin 16'sı 2015-2019 dönemine aittir. Bu durum son dönemde israf konusuna araştırmacıların az da olsa ilgisinin arttığına bir işarettir.

Özellikle Kamu Yönetimi ve Maliye alanlarında; konusu israf olan herhangi lisansüstü tezin olmaması bu alandaki ihtiyacı göstermektedir;

Bilindiği gibi, kamu kesiminde amaç kıt kaynaklarla toplumsal ihtiyaçları karşılayarak, sosyal/toplumsal refahı ençoklaştırmaktır. Dolayısıyla kamu kaynaklarının sosyal refah doğrultusunda etkin bir şekilde kullanılmaması kamu kesiminde yapılan israfa bir işarettir. Bu konuda özellikle kamu kesiminde farkındalığın arttırılmasına akademik düzeyde yapılacak çalışmalar önemli bir katkı sağlayabilir. Bu nedenle çalışma alanlarının içinde kamu kesimini konu alan maliye ve kamu yönetimi disiplinlerinin, israf konusuna özel önem vermesi toplumsal menfaat açısından çok önemlidir.

Acaba iki disiplinde lisansüstü tez yazılmamasının/yazılamamasının nedeni, kamu kesiminde israfın yok denecek kadar az olması mı?, gerek akademisyenlerin, gerekse lisansüstü öğrencilerin bu konuya ilgi duymaması mı?, özellikle ampirik araştırmalarda kamu kurumlarından bu konuda izin alınamaması mı?, siyasi nedenler mi? veya bütün bunların ötesinde bu konuda özellikle söz konusu iki disiplinde yeteri kadar materyalin olmaması mı? Hangi sebeple olursa olsun yapılacak nitelikli araştırmalar, siyasilere/kamu idarecilerine birçok yönden yol gösterici olabilir ve kamu kaynaklarının daha etkin kullanılmasına hizmet edebilir. Bu nedenle maliye ve kamu yönetimi disiplinlerinde israf konusunda lisansüstü tezlere (özellikle doktora düzeyinde) ihtiyaç vardır.

İsraf konusu herhangi bir disiplini doğrudan ilgilendiren çalışma alanı değildir.

İsraf konusuna sosyal, fen ve sağlık bilimlerindeki araştırmacılar ilgi duyabilir. Çünkü israf konusu vergi, borçlanma, kentleşme, işgücü, ücret ve siyaset gibi doğrudan bir bilimin uzmanlık alanının anahtar kelimesi değildir. Bu nedenle özellikle ülkemizde herhangi bir disiplin tarafından sahiplenilmemiştir.

Kamu kesiminde israf konusunda görülen iyileşme birçok kaleme daha etkin harcama yapılmasını ve sosyal refah kaybının minimize edilmesini de sağlar;

Günümüzde her kamu kurumunda az yâda çok israf yapılmaktadır. Konu basit düzeyde ele alındığında; gereksiz yere yanan lambalar ve gereğinden fazla ısıtılan binalar bahsedilen israfa örnek olarak gösterilebilir. Bu duruma kamu idarecilerinin almış oldukları yanlış kararlar da eklenince israfın boyutu genişlemektedir. İsrafın azaltılması için yapılan her tasarruf, toplumsal ihtiyaçların olduğu diğer alanlara daha fazla kaynak ayrılmasını sağlayacağı için sosyal/toplumsal refah artışı bu sürecin önemli çıktısı olacaktır.

Kaynakların sınırlı olduğu gelişmekte olan ülkeler için israf konusunda toplumsal bilinçlenme çok önemlidir;

Ekonomi ve maliye disiplinleri kıt kaynaklarla insan ihtiyacını maksimum düzeyde karşılamaya çalışır. İfade edilen kıt kaynaklar her ülke için geçerlidir. İster gelişmiş, ister gelişmekte olan,

isterse gelişmemiş ülke olsun mevcut kaynaklarla daha fazla sosyal refah sağlama kaynakların etkin kullanımı ile mümkündür. Her ülke için kaynaklar kıt olsa da özellikle gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler açısından kaynakların daha verimli kullanılması, gelişmiş ülkelere göre daha elzem bir durumdur. Toplumda gencinden yaşlısına kadar herkes israfa daha fazla dikkat etmelidir. Bunun için gerek okullarda, gerek medyada ve gerekse hayatın rutin akışında konunun gündemde tutulması zamanla toplumsal farkındalığı arttırabilir.

T.C. Ticaret Bakanlığı'nun 2018 Aralık ayında yayımladığı "Türkiye İsrar Raporuna" göre; insanların gelir düzeyi arttıkça israf eğilimleri de artmaktadır;

Söz konusu raporun verileri 26 ilde 2209 farklı kişiyle gerçekleştirilen anketlerden elde edilmiştir. Raporda "gelir" kelimesi 375 defa kullanılmıştır ve birçoğu gelir ile israfın doğru orantılı olduğu üzerinedir. Çünkü bireyler geliri arttıkça olması gerekenden daha fazla tüketmekte ve israf da artmaktadır. Rapora göre Türkiye'de gelir arttıkça; su ve giyim israfı artmaktadır. Bununla birlikte artan gelir; otomobil, cep telefonu ve kredi kartı sahipliğini de arttırmaktadır. Yine raporda gelir arttıkça daha sık gıda ve içecek alışverişi yapıldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte; yüksek gelir gruplarında gıdanın tüketilmeden çöpe atılma eğiliminin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

İsraf konusunda toplumsal bilinçlenme için konunun sürekli gündemde tutulması ve israfı mücadele etmenin bir kamu politikası haline getirilmesi gereklidir;

İsrafın azaltılabilmesi için insanların davranışlarını/alışkanlıklarını değiştirmeleri gerekir. İnsan davranışlarının değiştirilebilmesi ise kolay değildir. O halde bu konu kamuoyunda sürekli işlenerek insanlardaki farkındalığın oluşturulması/arttırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, kamu kesiminde de kaynakların daha etkin kullanımına özen gösterilmeli ve gereksiz harcamalardan vazgeçilmelidir. Bu süreç israf konusunda yapılan araştırmaları da arttırabilir ve toplumsal bilinçlenme süreci hızlanabilir.

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
SESAM

Kaynakça

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, 20.01.2020.

<https://ticaret.gov.tr/data/5c51a78e13b8762dc06a72c9/31-01-2019%20ISRAF%20RAPORU.pdf>,
16.01.2020.